

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.16.2024.9398>

**ეპოქის მიკრომოდელი
ოთარ ჩხეიძის „ბორიაყში“**

**A Micromodel of the Epoch
in Otar Chkheidze's „Boriaqi“**

ნესტან ფიფია

ზუგდიდის შოთა მესხიას
სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ზუგდიდი

Nestan Pipia
Zugdidi Shota Meskhia
State University
Georgia, Zugdidi

აბსტრაქტი

წარმოდგენილი კვლევა ეფუძნება ოთარ ჩხეიძის ცნობილ ნაწარმოებს „ბორიაყი“, რომლის მიხედვითაც შეიქმნა ფილმი „ახალგაზრდა კომპოზიტორის მოგზაურობა“ (რეჟისორი – გიორგი შენგელაია). მწერალი საბჭოთა რეჟიმის რთულ პირობებში ქმნიდა მხატვრულ-დოკუმენტურ ნაწარმოებებს, 24 წიგნად რომ გამოთლიანდა „მატიანე ქართლისაის“ რკალში. „ბორიაყში“ აისახა მხატვრული სივრცე კონკრეტული ეპოქისა. „ეს არის ნაწარმოების თავისავე კონტექსტში განთავსება. ლიტერატურულ ნაწარმოებში აისახება ნაწარმოების სულისკვეთება და სხვადასხვა სახის წინააღმდეგობანი“ (გაგა ლომიძე).

ო. ჩხეიძისათვის მიუღებელი იყო დისტანციის თეორია. მიზეზ-შედეგობრივი მთლიანობით ასხმულ მის ნაწარმოებს აქვს პოლიტიკური კონტექსტი – ეს არის ქაქუცა ჩოლოყაშვილის მეთაურობით 1924 წლის აჯანყების ამბები. აღწერილია წითელი რეჟიმის სისასტიკე, რეპრესიები; როგორ არბევს სოფელს, გვარს ჯარი: „ვითომ რო ჯარი განმათავისუფლებელი, ვითომ რო მხსნელი, ვითომ რო მეგზური სწორუპოვარი ბედნიერებისა“ (ოთარ ჩხეიძე). „ბორიაყის“ პერსონაჟების – იტრიელების პროტოტიპები მწერლის წინაპრები არიან. იტრიელი ძმების, ბიძების თითოეული ფრაზა იტევს ეპოქის ხასიათს, ისტორიულ სიბრძნეს, სტრატეგიას, იმედსა და უიმედობას. მათ მსჯელობაში, დამოუკიდებელი საქართველოსადმი საერთაშორისო გარემოს დამოკიდებულების წარმოჩენასთან ერთად, ხაზგასმულია ქვეყნის დამოუკიდებლობის დაკარგვის

ემოციურ-პოლიტიკური არსი, „სიტკბო დაკარგული დამოუკიდებლობისა და სიმწარე აღრეულობისა“, ხელისუფლების სათავეში რომ არაჯანსაღი კოსმოპოლიტიზმის მქადაგებელნი მოექცნენ. მწერალი აქ ანონიმი მთხრობელი არ არის; მსჯელობს არგუმენტირებულად, გვარწმუნებს: „ილია მოჰკლეს და აირია ყველაფერი, იმიტომ მოჰკლეს, რომ არეულიყო. ბედი მოგვაწყდა და ალლო ვერ ავართვით და საბედისწეროდ გადაგვექცა“ (ო. ჩხეიძე).

„ბორიაყი“ იმ ეპოქის მიკრომოდელია, 1918 წლის 26 მაისის სიხარული რომ გადათელა 1921 წლის 25-მა თებერვალმა – მე-11 არმიამ თბილისის თავზე წითელი დროშა ააფრიალა. დამოუკიდებლობის გამოხსნის მიზნის 1924 წლის აჯანყებაც ჩაიფერფლა. დარჩა იმედი და მოლოდინი. ქვეყნის საშველად „დამახების“ მოლოდინი. თითოეული პერსონაჟი მნიშვნელოვანი სიმბოლური სახეა დეკოდირების სისტემაში, დაწყებული არარსებული შეთქმულების თავკაცობადაბრალებული ნიკუშა ჩაჩანიძით მეურმით დამთავრებული, რომ ვერ გაუგია, რატომ აღმოჩნდა დასახვრეტთა შორის.

ნაწარმოების ნარატოლოგიურ მრავალფეროვნებაში მწერალი გულის კულტურით ამთლიანებს ფაბულასა და სიუჟეტს, თხრობასა და ისტორიას – ასე იძერწება დოკუმენტური რეალობა მხატვრულ ქმნილებად. სიუჟეტი დინამიკურია. ახალგაზრდა კომპოზიტორი ნიკუშა ჩაჩანიძე იმედის სიმბოლოდ სახლობს მთელ სიუჟეტში, იმედისა, რომ დღეს თუ ხვალ ბრძოლა განახლდება, ქვეყანა გათავისუფლდება ღვთის, ტრადიციისა და თვითმყოფადობის წინააღმდეგ მებრძოლი ძალისგან.

ტექსტის ანალიზისას ვიხელმძღვანელებთ ინტერპრეტაციის მეთოდით. კვლევა მნიშვნელოვანია მხატვრული ნაწარმოების ისტორიული კონტექსტის გათვალისწინებით, მწერლის მისიის ხაზგასმით – საბჭოთა ცენზურის პირობებში წარმოაჩინოს ეპოქის ხასიათი.

საკვანძო სიტყვები: XX საუკუნის ქართული პროზა, ოთარ ჩხეიძის ნაწარმოები „ბორიაყი“, საბჭოთა რეჟიმის კრიტიკა.

ABSTRACT

The study is based on Otar Chkheidze's well-known work *Boriaqi*, which served as the basis for the film *The Journey of a Young Composer* (director: Giorgi Shengelaia). The writer created artistic-documentary works under the challenging conditions of the Soviet regime, which eventually coalesced into a 24-volume cycle of *The Chronicle of Kartli*. In *Boriaqi*, the artistic space of a specific epoch is reflected: „This is the placement of the work within its own context. A literary work embodies the spirit of the work itself and various forms of conflict“ (Gaga Lomidze).

For Otar Chkheidze, the theory of distance was unacceptable. His work, structured as a coherent cause-and-effect narrative, possesses a strong political context, recounting the events of the 1924 uprising under the leadership of Kakutsa

Cholokashvili. It depicts the brutality of the Red regime and the repressions, showing how the army ravages villages and families: „As if the army were liberators, as if they were saviors, as if they were the steadfast guides to happiness“ (Otar Chkheidze). The prototypes of the characters in Boriaqi, the Itrielis, are the writer's ancestors. Each phrase spoken by the Itrieli brothers and uncles conveys the character of the epoch, historical wisdom, strategy, hope, and despair.

In their deliberations, alongside the depiction of the international environment's stance toward independent Georgia, the work emphasizes the emotional and political essence of the country's lost independence: „the sweetness of lost independence and the bitterness of subjugation“, particularly when the government is led by those preaching unhealthy cosmopolitanism. The writer here is not an anonymous narrator; he reasons persuasively and convinces the reader: „Ilia was killed and everything was thrown into chaos, because he was killed, everything fell into disorder. Fate was against us, and we could not cope; it turned against us fatally“ (Otar Chkheidze).

Boriaqi serves as a micromodel of its epoch, capturing the transition from the joy of May 26, 1918, to the tragedy of February 25, 1921, when the Eleventh Red Army raised the red flag over Tbilisi. The 1924 uprising, aimed at restoring independence, also ended in ashes. What remained was hope and expectation-the anticipation of a call to save the nation. Each character embodies a significant symbolic role within a system of decoding, from Nikusha Chachanidze, accused of leading a nonexistent conspiracy, to the steward, who could not understand why he ended up among those condemned to death.

Within the narratological diversity of the work, the writer unifies the fabula and the plot, narration and history, through the culture of the heart, thus transforming documentary reality into artistic creation. The plot is dynamic: the young composer Nikusha Chachanidze stands as a symbol of hope throughout the story-the hope that, whether today or tomorrow, the struggle will resume and the country will be liberated from the force opposing God, tradition, and national identity.

In analyzing the text, we employed an interpretative method. This study is significant in considering the historical context of the literary work and emphasizing the writer's mission: to depict the character of the epoch under the constraints of Soviet censorship.

Keywords: 20th century Georgian prose, Otar Chkheidze's work „Boriaki“, criticism of the Soviet regime.

შესავალი

მწერლისათვის ქმნადობის იარაღი არის სიტყვა, მაგრამ არსებითად მნიშვნელოვანია შემოქმედის მიერ სიტყვის განცდა და მისადმი მართალი დამოკიდებულება. ოთარ ჩხეიძის მხატვრულ სამყაროში სიტყვა ლამისაა პერსონაჟია. მისთვის სიტყვები „ყვავილობა“, ზედ ფუტკარი რომ დაბზუის; „ჩააწყვე ყვავილებში, ფერებში ჩააწყვე ცხოვრების ნაგლეჯები,

აადევნე ბზუილს ფუტკრისასა“ (ჩვენი მწერლობა 2003, №5: 2) გამჭვირვალე მეტაფორაა: ფუტკარი - შემოქმედი, ენა - ყვავილები. რაც შეეხება სიმართლისადმი დამოკიდებულებას, მიზეზ-შედეგობრივ კავშირში მწერლისეული ერთი სენტენციაც წარმოაჩენს მას: „დროზე მაშინ ითქმის, როცა გიკრძალავენ“.

დიახ! აკრძალვის, ცენზურის პირობებში შეიქმნა „მატიანე ქართლისაის“ 24 დოკუმენტური რომანი ოთარ ჩხეიძისა. ის ხელდასხმული იყო ამ მისიით - შთამომავლობისთვის გაეცოცხლებინა სახელმწიფოებადარღვეული საქართველოს ისტორიული ჟამი.; ეჩვენებინა ბრძოლაც, გმირობაც, ღალატიც. მხატვრულ სიტყვაში გააცოცხლა დამოუკიდებლობის აღდგენის პროცესიც; უკვე დამოუკიდებელ ქვეყანაში აზავებული შური და გაწირვაც (ამ მხრივ მხატვრულ-დოკუმენტური პროზის ბრწყინვალე ნიმუშებია: „არტისტული გადატრიალება“, „თეთრი დათვი“, „ბერმუდის სამკუთხედი“). ისტორიული ნაწარმოების ფუნქცია არის მკითხველს შეუქმნას ნათელი წარმოდგენა კონკრეტულ ეპოქაზე, მიაწოდოს ზოგადმხატვრული სახეები, რომელიც ადამიანის ფსიქოლოგიურ, ინტელექტუალურ, ეროვნულ ნიშნებს აერთიანებს. ეს არის „ნაწარმოების თავისსავე ისტორიულ კონტექსტში განთავსება. ლიტერატურულ ნაწარმოებში აისახება ეპოქის სულისკვეთება და სხვადასხვა სახის წინააღმდეგობანი“ (ლიტერატურის თეორია 2008: 293) ოთარ ჩხეიძის შემოქმედებაში ეს კონტექსტი განსაკუთრებულია პერსონაჟთა მრავალფეროვნებით, სახელთა მხატვრულ-ფსიქოლოგიურ-ეტიმოლოგიური დატვირთვით, ლექსიკით, თვით სასვენი ნიშნების ორიგინალური ფუნქციითაც. საბჭოთა ცენზურა კი სწორედ იდეურ-მხატვრულ კონცეფციასა და სტილს უწუნებდა. ცდილობდა მწერლის იძულებას საბჭოთა იდეოლოგიისთვის მოერგო ნაწარმოებ(ებ)ი. „იდეური კონცეფცია არ არის სწორი“, გამოჰქონდათ დასკვნა.

გარდასულ დღეთა განცდით მომავალს მიყურადებულ მწერალს ჰქონდა საოცარი ინტუიცია, შინაგანი ხედვა და ფსიქოლოგიური წვდომა. ამისდასტურია მრავალი პასაჟი თუ პერსონაჟთა სახეების ნაწარმოებებში. ოთარ ჩხეიძის ნაწარმოებებს შექმნიდან წიგნად დაბადებამდე საბჭოთა ცენზურასთან „შერკინებაში“ თავისი ბიოგრაფია აქვს. ამ მხრივ გამოირჩევა „ბორიაყის“ თავგადასავალი, რაც თვით მწერალმა გადმოსცა წერილში „ამა წიგნისთვისა“, სადაც აღწერილია ხანგრძლივი პროცესი ხელოვნური დაბრკოლებებისა, დაბეჭდვამდე - 1967 წელს რომ დაიწერა და 1983 წელს გამოვიდა წიგნად.

კვლევის მეთოდები

ინტერპრეტაციის მეთოდი, „ახალი ისტორიზმი“ (ისტორიული რეალობა და ლიტერატურა, ისტორიული ტექსტი ისტორიის ნაყოფიც და მწარმოებელიც) მხატვრული ნაწარმოების დეკოდირების სისტემაში ავტორის გამოცდილების ფსიქოლოგიური კოდი.

მსჯელობა

ოთარ ჩხეიძე მართალი მწერალი იყო, ერის მესიტყვე, მან იცოდა, „ფარვა სიავისა ქვეყანას არ მოუხდების... უსათუოდ უნდა გამომექვეყნებინაო,

რადგან რო ვშიშობდი და აშკარაც იყო, რო ჩლუნგდებოდა ჩვენი ხალხი. ჩლუნგდებოდა და აირეოდა, აირეოდა და გაითქვიფებოდა, შეერწყმოდა და შეეზილებოდა, რასა თუ ვისა რაღა სათქმელია (ჩხეიძე 2021: 350). სწორედ სიჯანსაღის, თავისთავადობისა და თვითმყოფადობისათვის ბრძოლა იყო საფრთხე საბჭოთა რეჟიმისთვის, ამიტომაც „ასეცა მართავდნენ ლიტერატურასა... გაირიყებოდა მწერალი მწერლობიდანა. ასე ირღვეოდა სალიტერატურო პროცესები“ (იქვე) და იმ რღვევის ჟამს წერდა „ხანი უნდობარზე“. მისთვის მიუღებელი იყო „დისტანციის თეორია“. მიზეზ-შედეგობრივი მთლიანობით ასხმულ მის ნაწარმოებებს აქვს პოლიტიკური კონტექსტი („მთლიანობა ხელოვნებაში ურთულესი საქმეა“ - მ. ჯავახიშვილი. ეს მთლიანობა ურღვევია ოთარ ჩხეიძის ნაწარმოებებში).

„ბორიაყი“ 1983 წელს გამოიცა რუსულად (რთული გზის გავლის შემდეგ). ანოტაციაში მიუთითეს: 1905 წლის აჯანყების შემდგომი ამბები, - არ უნდა გაჟღერებულიყო 1924 წლის აჯანყება, ქართველი ერის დამოუკიდებლობის წყურვილი. მწერლისგან მოითხოვდნენ, 19 თავით დამთავრდეს ნაწარმოებო. სწორედ მომდევნო თავები აღწერს რეჟიმის სისასტიკეს - რეპრესიებს. XX თავი მკითხველის ერთგვარი შემზადებაა მომდევნო თავებში განსაცდელი მოვლენებისა. XXI თავში ვკითხულობთ, თუ როგორ არბევს, ანადგურებს, მიწისაგან პირისა აღგვას ცდილობს ფანიელებისა, იტრიელებისა, არჯავენელებისა, ოცხელებისა ჯარი, „ვითომ რო ჯარი გამანთავისუფლებელი, ვითომ რო მხსნელი, ვითომ რო მეგზური. წინამძღოლი სწორუპოვარი ბედნიერების დიად გზაზედა. ვითომ რო თვითონ რო მიდიოდა. ვითომ სხვებსაც რო უნათებდა (ჩხეიძე 2021: 281).

XXII თავში უმძიმესი სურათია, როგორ „აჰკრიფეს“ ეგრე მამიდაშვილ -პაპიდაშვილებიანადა, ნათლიიშვილ-ძიძიშვილებიანადა“, მიაყოლეს მასწავლებლები, განსწავლული მეურნეები, მღვდლები, დიაკვნები. „პატარებსაც არა სწუნობდნენ, ოღონდ კარი გამოეკეტათ“. საგულისხმოა, რომ ამ მონაკვეთს ესაფუძვლება მწერლის გამოცდილების ფსიქოლოგიური კოდი. იტრიელების პროტოტიპები მწერლის მამა და ბიძები არიან. ჩანაწერებში „დროდადრო“ 1967 წლის 6 ივლისით არის დათარიღებული დოკუმენტების ნომრები: №228, №206, №163-ის ინფორმაციით, როგორ დახოცეს ყელქცეულაში დაპატიმრებისას, თითქოს „გაქცევის მცდელობის გამო“ მიტუმა, ერმალოზ და რევაზ ჩხეიძეები. „ვაგლახ!... ეს ცნობა დარჩენილა იმ დიდი ტრაგედიისა, ჩვენი ოჯახების დიდი ტრაგედიისა! ეს ყალბი, ფალსიფიცირებული, ცინიკური ცნობა“, - ამბობს ოთარ ჩხეიძე. თვითონ მცირეწლოვანი ძლივს გადაურჩა „ახალმოწესებს“, დედამ ურმით გააპარა თბილისში.

ნაწარმოებში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დეტალია იტრიელების გადაწყვეტილება - როგორ დახვდნენ „სიკვდილის ცელით“ შემოსულ ჯარს. „ბრძოლა განწირულიყო, განწირულიყო ყველაფერი. ბოროტი პარპაშებდა“. კარზე მომდგარ წითელ ჯარს ხანძარი, სისხლი და განადგურება მოაქვს. იტრიელი ძმები (ჩხეიძეები) ხანმოკლე დისკუსიით გადაწყვეტენ, გიორგი და ბაქარი მაინც გაარიდონ გვარის ამოწყვეტას, რაც გარდაუვალია. უჭირთ ბიჭებს, ძალიან უჭირთ დათანხმება... „ხსნა არ იყო, შთაინთქნენ“.

„ - არავინ შემოგაკვდეთ, - ბრძანა როსტომმა“. ეს ფრაზა ხაზს უსვამს, რამდენად განსხვავებული ძალა დგას პირისპირ (წითელი რეჟიმი - ცეცხლი, მახვილი, განურჩეველი ჟლეტა წითელი დროშის ერთგულებით, მეორე მხარეს - გარიდება, სანამ შესაძლებელია).

ფანიელები დაარბიეს. ხანძარს გამოქცეულნი „მიბინარდნენ“ ერთ კუთხეში; ცოცხლად გადავრჩით, ცოცხლად გადავრჩით, ცხოვრებას კიდევ მივეწევიტო, - თავს ინუგეშებდნენ, მაგრამ როგორც კი მკვდრულ ძილს მიეცნენ, სწორედ მაშინ დაესხნენ თავს: „დაესხნენ და ასჩეხეს, აკუწეს, წამოაგეს სამთითებზედა ორსული ქალებიც, აკვნიანი ბავშვებიცა, სარეზზე ჩამოაგეს ორსული ქალები და მზე რომ ამოვიდა, ეგრე შეაგებეს“ (ჩხეიძე 2021: 307) - ეს „ახალმოწესეთა“ ხელწერაა.

XXIII თავში ბექას ციხის აღების სულისშემძვრელი ეპიზოდია: „და იყო მდუმარება და გაიგონებოდა მოთქმაი ციხისა, მოთქმაი ძალუმი და უსასოცა იმავე დროსა. გაიგონებოდა კვნესაი ჩუმი, მოუშუშებელი ჭრილობებისა“ (იქვე: 324).

XXIV თავი მეტაფორულად ხსნის სათაურის ესთეტიკას: „მზე შებურვილიყო ბორიაყითა“. სულხან-საბას განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით: „ბორიაყი იგივე ბორი. სადარო ნისლია. ბორი - ხმელი ნისლი მტვრის მსგავსი“ (ორბელიანი 1991). ნაწარმოებში ბორიაყი ჰიპერბოლიზებულია - ფარავს გზას, მზეს, სუნთქვას აძნელებს. „არსად ქარიო, არსად სიოო. იდგა სიწყნარე. უშფოთველი. დაუნდობელი. გაუსაძლისი. და ეფინა მტვერი. მზურვალე მტვერი ქართლის გზებისა (ჩხეიძე 2021: 156). მოულოდნელი წერტილებით აქცენტირებულია მძიმე ემოცია.

XXV თავისულ სამი გვერდია - დასკვნითი ხასიათის. ამიერკავკასიის ცაკის სესიის მასალებიდან ამონარიდის დამოწმება: „საქართველოში ექვსი პროცენტი იყო თავადაზნაურობაო... უნდა გაუწყოთ, საზეიმოდ უნდა გაუწყოთ: უკვე ერთ პროცენტზე დავიყვანეთ, ერთზე, ერთადერთზე, და შემდეგ სხდომაზე ბედნიერება მექნება მოგახსენოთ: ნოლი იქნებაო, 0 - იო“ (იქვე: 344). ცხადია, ამ თავების გაუქმებით ნაწარმოები ხერხემაღლგამოცლილი რჩებოდა, სათქმელი - უთქმელი, მაგრამ „სულის პურის“ ბარაქიანი მომკელი მწერალი ოთარ ჩხეიძე „მკიდა“ და იბრძოდა ამ „პურის“ სიცოცხლის მინიჭებისათვის, რათა ილიასა და მიხეილ ჯავახიშვილის იდეურ-შემოქმედებითი მემკვიდრე შეშველებოდა ეროვნული თვითშეგნებისა და თვითმყოფადობის, დამოუკიდებლობის წყურვილის გადარჩენას.

„ბორიაყი“ ფილმად გადაიღო გიორგი შენგელაიამ (1984). სცენარის ავტორი იყო ერლომ ახვლედიანი. ამ რომანზე მუშაობისას მან ხაზი გაუსვა მწერლის მიერ შექმნილ ზოგადადამიანურ ღირებულებას. ინტერვიუში მან თქვა: „ჩემი ცხოვრების იდეალი - ადამი აღმოვაჩინე თავისი პირვანდელი სახით ამ ნაწარმოებში. ჩემი იდეალია ადამი, თუ გინდა გადარჩე, ადამი უნდა შეინარჩუნოს საკუთარ არსებაში“ (ჩხიკვიშვილი 2013: 37). სცენარისტი აღტაცებული იყო მწერლის მიერ შექმნილი ადამის მხატვრულ-

აბსტრაქტული სახით. ის ზოგადი ადამის ფორმულად თვლიდა გონებრივ და ფიზიკურ ძალთა კავშირს, სწორედ ეს კავშირი იყო იდეალური ყოფა. ამ იდეალური ჰარმონიის მიკრომოდელად წარმოესახა იტრიელების დიდი ოჯახი: „გახსოვთ იტრიელების ცხოვრების წესი? ჰარმონიულად შერწყმული გონიერება, ინტელექტი, ამავე დროს როგორი მეურნეები არიან, როგორ ურთიერთობენ მიწასთან“ (იქვე: 38).

ნაწარმოებში გვხვდება პასაჟი პირველქმნილი ბუნების სილადის, ღირსების ხაზგამსმელი. ეს არის ნიკუშა ჩაჩანიძის დიალოგი ირინესთან (უმცროსი დაიარჯვენელების მდუმარე ასულებისა) ირინესაც ხელოვანის სული აქვს - ხატავს. მისი სხარტი, ჯანსაღი დიალოგი აღაფრთოვანებს მუსიკოსს; წიგნიერებით ხსნის გოგონას აზროვნების სიღრმეს ირინე ნაწყენი ტონით პასუხობს: გულუბრიყვოდ და გონივრულად პირველყოფილი ადამიანები ლაპარაკობდნენო, „იმათი წიგნები ბუნება გახლდათ, ბუნება იყო და ბუნება გახლავთ დიდი წიგნი, ყველაზე დიდი, მარად საკითხავი, ცხოვრებაც წიგნია. სხვა წიგნები მხოლოდ იმისთვისაა, რო ეს ორი წიგნი როგორმე წაიკითხოს ადამიანმა“ (ჩხეიძე 2021: 196). სწორედ ეს ცნობიერება - მიკროკოსმოსისა და მაკროკოსმოსის ერთიანობის განცდა, პირველქმნილი ადამის ხატი იდევნება და „ახალმოწესეთა“ იდეოლოგია ინერგება სისხლითა და ცეცხლით.

დიდოსტატური დამაჯერებლობითა და სისავსით არის შექმნილი მუსიკოსისა (ნიკუშა ჩაჩანიძე) და იტრიელების შეხვედრა.

„- ვიცი, გელოდით!“ - ამ ფრაზით ხვდება მასპინძელი და საჩრდილობელში იწვევს სტუმარს. ბუნებრივად საამო გარემოა, ასევე ბუნებრივად ჩაერთვის წიგნიერების ხაზგასმა; „ერთი-ორგან წიგნიც მიეგდოთ. ერთზე ბუვიე ამოიკითხა მოსულმა „გოგოები კითხულობენო, მიატანა დამხვდურმა, მეორეგან - შოპენჰაუერი, ბიჭები კითხულობენო, - აუხსნა დამხვდურმა“ (ჩხეიძე 2021: 202). ამას დაერთვის მწერლის დისკურსი. ის გვაცნობს მასპინძელს: „ჰო, ბევრი რამ წაეკითხა, ბევრიც გადაეტანა, რუსეთის ციხეები, ხეტიალი უცხოეთშია პარტიული ბრძოლები, ფილოსოფიური დისკუსიები. ბევრი გადაიტანა, ბევრსაც გადაიტანდა ერის გამოხსნისთვისა. ყველა პარტიას მიჰყვებოდა, ყველას გასცლოდა“ (იქვე: 229).

დაფანტულები, ცხოვრებით - ქვეყნის ბედით გვემულნი დაუბრუნდნენ ნატბისის მიწას, აღადგინეს მამული, მაგრამ შრომობენ მწარე მოლოდინით: „ხელს აგვადებინებენ ამ ბაღებზედა, და ნეტავი როდისაო, დღესა თუ ხვალეო“. ჟამამდე კი მიწას მიჰქონდა დარდი, მიწა იტევდა ყველა ფიქრსა, ურვასა, ვაებასა... სიმშვიდე ამოდიოდა მიწიდანა, ნატბისის მიწიდანა. იქნებ აქედანაც აეყარათ, როგორც საერისთავოდან. „ახალმოწესენი“ დაარიგებდნენ მერე, გაანაწილებდნენ, ამათ სულადობით დაუნარჩუნებდნენ, „ჟამამდე“ კი „მიწის სიმშვიდით იცხრობდნენ სიმწვავესა მოლოდინისა“.

„ბორიაცის“ XVII-XVIII თავები თხრობის იმპრესიონისტული სტილით, შეკუმშული დიალოგებით ახასიათებს „უმადლო ჟამს“ -

წითელი რეჟიმი ცეცხლითა და მახვილით რომ დათარეშობს, ყოველგვარი ჯანსაღი და კანონზომიერი რომ ჩაქოლილა და იმედიც გადაწურულა: „ჟამი. ჟამი. ჟამი დამდგარიყო. ჟამი. ჟამი“. ერთადერთ შემასმენელთან ოთხჯერ დაკავშირებული „ჟამი“ სიტყვის განსაკუთრებულ ემოციურ-შინაარსობრივ დატვირთვაზე მიუთითებს. „ეკლესიასტეში“ ჟამი ასახავს წუთისოფელში დაპირისპირებულობის კანონს - ჟამი რღვევისა და შეკერვისა, სიყვარულისა და სიძულვილისა, დუმილისა და უბნობისა... VII - VIII მუხლებში ვკითხულობთ:

7. ჟამი დარღვევისა და ჟამი შეკერვისა. ჟამი დუმილისა და ჟამი უბნობისა

8. ჟამი სიყვარულისა და ჟამი სიძულვილისა; ჟამი ომისა და ჟამი მშვიდობისა (ბიბლია 2013: 482).

დასკვნა

ოთარ ჩხეიძე „მატიანე ქართლისაის“ მხატვრულ ქარგაში წარმოაჩენს „უმაღლო ჟამს“, როცა ასპარეზი აქვს მხოლოდ რღვევას, სიძულვილს, აღმოფხვრას, ნგრევას, ტირილს, გლოვას. ახალი რეჟიმი სპობს კერძო საკუთრებას. მიხეილ ჯავახიშვილს 1924 წელს ჩაუნიშნავს: „ვინც კერძო საკუთრებას უარყოფს, ის სინამდვილეში უზენაეს კანონს ებრძვის, რომელიც ამბობს: მე ცოცხალი ვარ და მსურს ვიცოცხლო და ვიცხოვრო“. (ჯავახიშვილი 2010: 44). „ახალმოწესენი“ არბევენ, ანაწილებენ მამულებს დიდგვაროვანთა, ისინი იძულებულნიც არიან გასცენ, გახსნან ბეღლები, მაგრამ „სოფელს ვერ გაადლობ, ვერა, ვერა... ვერ გასწვდები“...

- ბარემ კალოდან დავარიგოთ, ბეღლებში რაღას ვეზიდებით...

- სოფელი აღარ გაგწყვეტს!

- კარგი ნუგეშია ამ აღრეულ წუთისოფელში“ (ჩხეიძე 2011: 230).

იცოდნენ, ვერ გადაურჩებოდნენ „აღრეულ წუთისოფელს“, ჯერ ჩვენ მოგვისიეს და ბრმად მიაქანებენ უფსკრულისკენ სოფელსა“. იტრიელი ძმების, ბიძების თითოეული ფრაზა იტევს ეპოქის ხასიათს, ისტორიულ სიბრძნეს, სტრატეგიას, იმედსა და უიმედობას. იმედს ეჭიდებიან, ფაქტები ცხადყოფს, რომ გაწბილებულია სიკეთის, ხსნის მოლოდინი: „კანის კონფერენციის იმედები. იმედები გენუისა. კათალიკოსმაც რომ გადასდო თავი... მერე რაო... იმედები ჰააგისა, ლოზანისა, რა ქმნილა ის იმედები, რა ყოფილა ის იმედები? ამაოება ამაოებათა, მარტოოდენ ამაოება, მეტი არაფერი“ (იქვე: 239). ამ საერთაშორისო ვითარების ნასხლეტების გამთლიანებასთან ერთად ხაზგასმულია დამოუკიდებლობის დაკარგვის ემოციურ - პოლიტიკური არსი: „სიტკბო-დაკარგული დამოუკიდებლობის აღდგენისა და სიმწარე აღრეულობისა“, რომ ვერ შევინარჩუნეთ დამოუკიდებლობა, რომ ხელისუფლების სათავეში ჟურნალისტები მოექცნენ და არა სტრატეგები, არა - ეკონომისტები, არა უმტკიცესი ნებისყოფისანი“ (ჩხეიძე 2021: 246). მწერალი აქ ანონიმი მთხრობელი აღარ არის. მსჯელობს არგუმენტირებულად, გვარწმუნებს: „ილია მოჰკლეს და აირია ყველაფერი, იმიტომ მოჰკლეს, რომ არეულიყო. ბედი მოგვაწყდა და ალღო ვერ ავართვით. ალღო ვერ ავართვით და საბედისწეროდ გადაგვექცა“ (იქვე).

წითელმა რეჟიმმა ქვეყანას დაურბია სალოცავი, წაართვა არისტოკრატიისა და გლეხის ძალა. სიმბოლურია: სოფლის აკლების შემდეგ დასახოც ტყვეებს შუაში მეურმეს რომ ჩაუყენებენ, რაოდენობის შესავსებად. „მე რადაო?“ - გაცემული ეკითხება მისი „ზედნიერებისთვის“ მებრძოლ ძალას.

„ბორიაყი“ 1924 წლის შეთქმულების შემდგომი ვითარების - წელში გატეხილი ქართული სინამდვილის - ეპოქის მიკრომოდელია. თითოეული პერსონაჟი მიშვნელოვანი სიმბოლური სახეა დეკოდირების სისტემაში, დაწყებული არარსებული შეთქმულების თავგაცობადაბრალებული ნიკუშა ჩაჩანიძით, მეურმით დამთავრებული.

კულტურით ამთლიანებს ფაბულასა და სიუჟეტს, თბრობასა და ისტორიას - ასე იძერწება დოკუმენტური რეალობა მხატვრულ ქმნილებად.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

ბიბლია 2013 – ბიბლია. თბილისი, 2013.

ლიტერატურის თეორია 2008 – ლიტერატურის თეორია. XX საუკუნის ძირითადი მეთოდოლოგიური კონცეფციები და მიმდინარეობანი. თბილისი, 2008.

ორბელიანი 1991 – სულხან-საბა ორბელიანი. ქართული ლექსიკონი, ტ. I. თბილისი, 1991.

ჩხეიძე 2010 – ო. ჩხეიძე, ჩანაწერები. დროდადრო. თბილისი, 2010.

ჩხეიძე 2021 – ო. ჩხეიძე, ბორიაყი. თბილისი, 2021.

ჩხიკვიშვილი 2013 – ნ. ჩხიკვიშვილი, ორი მაესტრო. თბილისი, 2013.

ჯავახიშვილი 2005 – მ. ჯავახიშვილი, უბის წიგნაკიდან. 1924 -1935 წლები. თბილისი, 2005.